Advies over inclusiviteit

Adviesraad Fietsroutes *provincie Utrecht*

13 maart 2024

De voormalige fietsburgemeester van Utrecht, Jelle Bakker, heeft de Adviesraad Fietsroutes uitgedaagd een advies op te stellen over "inclusiviteit". Jelle zelf heeft zich in zijn tijd als fietsburgemeester van Utrecht ingezet met de slogan "ik zet Utrecht op de fiets" en heeft onder meer het initiatief genomen tot het oprichten van Fietsmaatjes Utrecht.

Fietsmaatjes hebben tot doel om een duofiets en vrijwillige buddy's beschikbaar te stellen, om mensen die niet zelfstandig (meer) kunnen fietsen met een buddy op een duofiets te laten fietsen. Hij richtte zich daarbij vooral op de stad en gemeente Utrecht. De Adviesraad Fietsroutes pakt de uitdaging graag aan om aandacht voor dit belangrijke thema te vragen voor de gehele provincie.

Het belang van inclusieve fietsroutes

De Adviesraad is van mening dat iedereen zich in de provincie op de fiets moet kunnen verplaatsen en gebruik moet kunnen maken van fietsvoorzieningen in de provincie. Daarbij gaat het om recreatieve, werk-, winkel-, school- of andere doelen. Het gebruik van de fiets sluit aan bij de provinciale doelstelling om de provincie bereikbaar, groen en gezond te houden. Behalve gezond is fietsen goed voor het milieu en neemt minder ruimte in beslag dan de auto.

Wat is een fiets?

We verstaan in dit advies onder een fiets alle voertuigen die zonder een helmplicht gebruik mogen maken van onverplichte fietspaden. Het betreft voertuigen met 2, 3 of 4 wielen waarbij de inzet van spierkracht onmisbaar is voor de voortbeweging. De wijze waarop dat gebeurt doet er niet toe. Dat kan met spierkracht met één of twee benen of met armen of anderszins, ook als er ondersteuning is van een motor of accu, zolang er maar spierkracht wordt gebruikt voor de voortstuwing van het voertuig.

Helaas zijn er nog steeds veel barrières die het fietsen niet voor iedereen mogelijk maken. Daarmee doen we niet allen die mensen tekort, maar ook de samenleving waarin gezondheid en bewegen een steeds belangrijkere rol gaan spelen. Naar onze mening mogen Inclusieve fietsroutes in de provincie Utrecht, als dé fietsregio van Europa, niet ontbreken.

Inclusieve fietsroutes, waar gaat het dan over?

Bij inclusieve fietsroutes, of in een 'inclusief fietssysteem', kan iedereen naar eigen wens gebruik maken van alle in de provincie beschikbare fietsvoorzieningen. Dit betreft onder meer doorfietsroutes, overige fietsinfrastructuur en fietsparkeervoorzieningen.

Over wie hebben we het?

Verschillende groepen inwoners van de provincie ervaren belemmeringen waardoor zij geen gebruik kunnen maken van de hoogwaardige fietsvoorzieningen in de provincie. De aard van de belemmeringen is heel divers zoals het (niet uitputtende) overzicht in het kader op pagina 3 laat zien. Het zijn diverse oorzaken die ertoe leiden dat mensen beperkingen ervaren in het hele 'fietsspectrum' waardoor het gebruik van een fiets niet vanzelfsprekend is.

Enkele voorbeelden waarom mensen geen gebruik maken van de fiets

- Niet beschikken over een (aangepaste) fiets, door financiële beperkingen;
- Niet op een 'gewone' fiets kunnen rijden door fysieke, motorische of zintuigelijke beperkingen;
- Niet kunnen of durven fietsen omdat het niet geleerd is, de regels onbekend zijn, het te druk of gevaarlijk of sociaal onveilig is;
- Niet mogen fietsen vanwege culturele of levensbeschouwelijke overtuigingen;
- De weg niet weten, de route naar een gewenste bestemming niet kennen, niet (goed) kunnen navigeren en oriënteren met kaartmateriaal en verkeersborden niet kunnen lezen of niet begrijpen;
- Aanwezigheid van specifieke hindernissen of obstakels op de route zoals grote hoogteverschillen, steile hellingen, hoge ligging (hoge bruggen), lange tunnels;
- Niet kunnen of durven fietsen met kleine kinderen door een van bovenstaande belemmeringen.

De lijst is niet compleet maar geeft een beeld van de breedte van de oplossingsrichtingen die nodig zijn om de invloed van de genoemde beperkingen weg te nemen of ten minste te verminderen. De lijst laat ook zien dat het niet lukt om met uitsluitend infrastructurele aanpassingen fietsen voor iedereen te faciliteren.

Wat kan provincie Utrecht doen?

Als wegbeheerder van 237 km fietspad, als initiatiefnemer van de aanleg van doorfietsroutes en als gesprekspartner van gemeenten, Rijk en andere wegbeheerders en kennisinstituten zoals CROW kan de provincie een belangrijke rol spelen bij het inclusief (laten) maken van fietsroutes. Op nationaal niveau kan de provincie sturen op het actualiseren van de richtlijnen. Regionaal ziet de adviesraad kansen om inclusiviteit in te passen in het ontwerp en extra stimuleren, o.a. middels subsidies. Lokaal kan in de samenwerking met gemeenten ingezet worden op het inclusiever maken van fietsen.

Nationale invloed: aanpassen en aanscherpen van de ontwerprichtlijnen voor fietsinfrastructuur

De Adviesraad realiseert zich dat het niet mogelijk is om alle richtlijnen en basisontwerpen af te stemmen op alle fietsers met elke denkbare beperking en volledig inclusief te worden. Het belang van de ene doelgroep kan strijdig zijn met dat van een andere doelgroep.

De richtlijnen en basisontwerpen kunnen echter wel veel meer dan nu het geval is anticiperen op het gebruik door fietsers met een beperking en/of met een aangepaste fiets. De Adviesraad dringt er daarom op aan de richtlijnen en basisontwerpen kritisch met een 'inclusieve bril' te beoordelen en daar waar mogelijk aan te passen. En om daarbij partijen in het veld te stimuleren het "ontwerpvoertuig fiets" anders te gaan beschouwen: van een standaard tweewieler naar maatgevende bijzondere uitvoering(en) waarbij in de richtlijnen rekening mee wordt gehouden.

Een voorbeeld

In de huidige ontwerprichtlijnen voor fietsinfra wordt al decennia uitgegaan van een gewone stadsfiets. De richtlijnen zijn slechts minimaal aangepast aan de ontwikkelingen van de fiets.
Het toevoegen van meer 'fietsvoertuigen' met verschillende kenmerken v.w.b. breedte, wielbasis, draaicirkel e.d. als zijnde bepalend voor verschillende ontwerpelementen kan leiden tot (kleine) aanpassingen in de fietsinfrastructuur met (grote) effecten op het inclusieve gebruik ervan.

Fietsers met een beperking kunnen meer dan andere fietsers moeite hebben met steile hellingen. Het beperken van de maximale helling bij bestaande en nieuwe fietsbruggen of -tunnels zal enorme impact hebben op onder meer het ruimtebeslag en de kosten van de aanlandingen, maar het bieden van (meer) rustpunten (incl. veilige ruimte om even te rusten) bij lange hellingen geeft fietsers met beperkingen wel meer mogelijkheden om in hun eigen tempo veilig boven te komen.

Een ander voorbeeld betreft het oversteken van een rijbaan om vervolgens voorrang te moeten verlenen aan andere weggebruikers waardoor de 'staart' van de fietsfile op de rijbaan komt te staan. Met een zwaardere fiets kost dat meer moeite om weer op gang te komen.

Ook de mogelijkheid om met twee keer drukken op de knop bij verkeerslichten wat langer groen te krijgen of het verder uitbreiden van Schwung en de Ik Fiets-app bij verkeerslichten kan al bijdragen aan meer inclusiviteit.

Regionale maatregelen: sturen bij infrastructuur en stimuleren van gebruik

Bij aanpassingen aan bestaande en nieuwe fietsinfrastructuur zit de provincie zelf aan het stuur bij het realiseren van zo inclusief mogelijke fietsvoorzieningen. Maatregelen zijn bijvoorbeeld denkbaar bij de te hanteren (minimale) verhardingsbreedte, de (minimale) boogstralen, het beperken/aanscherpen van ontwerpeisen voor hoogteverschillen in lengterichtingen (hellingen en hoogteverschillen) en in dwarsrichtingen (obstakels).

Ook kan de provincie met subsidieregelingen de beschikbaarheid van aangepaste voertuigen voor de verschillende doelgroepen vergroten. Dit kan door de aanschaf en het gebruik van de (aangepaste) fiets en fietslessen voor jong en oud, nieuwkomers en mensen met een beperking te stimuleren.

Lokaal stimuleren: samen met gemeenten inclusiviteit bevorderen

Ook lokaal kan de provincie samen met partners bijdragen aan het inclusiever maken van het fietsen: ontwikkelingen vanuit het maatschappelijk middenveld kunnen gestimuleerd en gecoördineerd worden vanuit de provincie. Een flexibele toepassing van de richtlijnen van de WMO is daarbij ondersteunend.

Een voorbeeld van provinciale bijdrage aan een lokaal programma is het stimuleren van het bezit en veilig gebruik van de (aangepaste) fiets. Andere voorbeelden zijn het stimuleren van het maatschappelijk middenveld, samen met lokale partners, om te zorgen voor ruim voldoende zichtbaarheid van bebording en markering (o.a. bij de begrenzing van het fietspad en verlichting en belijning) en het verzorgen van fietslessen voor nieuwkomers en kinderen uit het speciaal onderwijs.

Het lokale niveau leent zich ervoor om aandacht te vragen aan de ene kant voor het fietsgedrag van de 'gewone fietser' en begrip te hebben voor de 'andere, minder inclusieve fietser'. Tegelijkertijd kunnen met gerichte campagnes mensen, die om welke reden dan ook een belemmering voelen om te gaan fietsen, worden gestimuleerd de fiets te pakken. De adviesraad realiseert zich dat gedragscampagnes een goede afstemming op de doelgroep vereisen om het beoogde resultaat te bereiken, maar ziet daarin geen reden om ervan af te zien.

Het vervolg

Met deze aanzet eindigt dit advies, maar daarmee zijn de knelpunten niet opgelost. Daarvoor is een samenhangende aanpak nodig waarin beleidskeuzes worden geformuleerd, bestuurlijke afwegingen worden gemaakt, een programma wordt uitgewerkt en maatregelen worden ontwikkeld. Dat er wordt ingezet op de uitvoering van maatregelen en dat de impact daarvan wordt gemonitord en geëvalueerd.

In de uitwerking moet de complete beleidscyclus centraal staan: van beleidsontwikkeling, beleidsuitwerking, uitvoering van maatregelen, tot monitoring en evaluatie en opnieuw.

De provincie kan haar eigen directe invloed benutten én een coördinerende en stimulerende rol op zich nemen. Samenwerking met kennisinstituten zoals CROW Fietsberaad, Rijks- en lokale overheden zijn gewenst en noodzakelijk. De leden van de adviesraad bieden aan de kennis en kunde van de eigen organisaties daarbij te benutten. Initiatieven en maatregelen dienen in samenwerking met belangenbehartigers van de verschillende doelgroepen van mensen met een beperking en mensen in armoede opgesteld te worden. Adviesbureaus kunnen helpen bij de uitwerking van deze inclusieve ambitie.

De Adviesraad benadrukt met dit advies de noodzaak om inclusiviteit bovenaan de agenda met fietsmaatregelen te zetten. En om daarbij het brede spectrum van het faciliteren van het bezit van fietsen, educatie in fietsvaardigheid, fietsinfrastructuur die voldoet aan een nieuwe standaard tot en met het veilig gebruik van de fietsvoorzieningen in acht te nemen. Niet alles kan en niet alles kan direct, maar door het bewustzijn te vergroten tijdens het maken van plannen, bij het beschouwen van de ontwerprichtlijnen en door financieel te stimuleren kan het fietsgebruik voor veel mensen binnen bereik komen. Dat maakt het fietsen inclusiever en draagt bij aan de door de provincie zelf geformuleerde ambitie om dé inclusieve fietsregio van Europa te zijn.

Benutten kennis en expertise van organisaties van de adviesraad, enkele voorbeelden

- Fietslessen, verkeerseducatie en de verkeerstuin voor nieuwkomers, kinderen en ouderen (Fietsersbond, VVN, Sport Utrecht)
- Beschikbaar stellen van fietsen, met heel Utrecht Fietst voor mensen die in armoede leven (Fietsersbond)
- Kinderfietsplan (ANWB)
- Iedereen Mobiel en driewielfietsontdekdagen (Fietsersbond).
- Servicepunt gezonde mobiliteit, doortraproutes en informatieve content over aantrekkelijke routes (Natuur en Milieu Utrecht, Fietsersbond)
- Contact met belangenorganisaties als Solgu en kennisplatform CROW (Fietsersbond)

Colofon

De provincie Utrecht streeft naar een bereikbare, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving. De fiets speelt daarin een belangrijke rol. De ambitie: ongehinderd, veilig, snel en comfortabel kunnen doorfietsen zodat het aantrekkelijker wordt om ook voor langere afstanden de fiets te pakken. Doorfietsroutes dragen daar in hoge mate aan bij.

Op verzoek van de provincie Utrecht is sinds 2019 een Adviesraad Fietsroutes actief. Met als doel gevraagd en ongevraagd onafhankelijk advies te geven over alles wat te maken heeft met de aanleg en het gebruik van het regionale fietsnetwerk en de doorfietsroutes.

In de Adviesraad Fietsroutes zitten vertegenwoordigers van kennis- en belangenorganisaties op fietsgebied, namelijk de Fietsersbond (Peter van Bekkum), Veilig Verkeer Nederland (Bert Henzen), Natuur & Milieu Utrecht (Jeannine van Bree), Sport Utrecht (Laurens Hitman), ANWB (Wilfred Kik), en onafhankelijk deskundige (Gijs Kreike).

De voorzitter en secretaris van de adviesraad zijn respectievelijk Laurens Hitman en Ronald Löhr.
Contactpersoon bij de provincie Utrecht is Ewoud Vink.

De adviesraad werkt samen met de Utrecht Bike Community en betrekt op ad hoc basis leden uit het fietsnetwerk in de provincie.

Beeldrechten fotografie
Swinging Wheels (pagina 5)
Beeldbank Sport Utrecht (overige beelden)

Meer adviezen en informatie

Zie de LinkedIn-pagina van de Adviesraad en de website van de provincie www.provincie-utrecht.nl/fiets.

Heb je vragen aan de Adviesraad en wil je in contact komen? Stuur dan een mail naar Ronald Löhr, ronald@plein13.nu.